

²¹ *Эйхельман О. О.* Очерки из лекций по международному праву // Наука международного права в университете Святого Володимира. В 2 т. Том 2: О. О. Эйхельман, П. М. Богаевський, О. О. Жилін / Упорядники О. В. Задорожній, В. А. Короткий. – К., 2004. – С. 10.

²² Там само. – С. 16.

²³ Там само. – С. 20.

²⁴ Там само. – С. 21.

²⁵ Там само. – С. 22-23.

²⁶ Там само. – С. 39.

²⁷ *Эйхельман О.* Побутові підстави, правничий уклад і сучасний культурний поступ міжнародного права // Записки Української господарської академії в ЧСР. – Подєбради, 1931. – Т. 3. – Вип. 1. – С. 108-153.

²⁸ *Эйхельман О. О.* Побутові підстави, правничий уклад і сучасний культурний поступ міжнародного права // Антологія української юридичної думки. Том 8: Міжнародне право / Упорядники: В. Н. Денисов, К. О. Савчук; відп. редактор В. Н. Денисов. – К., 2004. – С. 332-382.

²⁹ Там само. – С. 333.

³⁰ Там само. – С. 334.

³¹ Там само. – С. 353.

Резюме

В этой статье анализируются международно-правовые взгляды одного из наиболее известных отечественных юристов-международников, профессора международного права Университета Святого Владимира Оттона Отоновича Эйхельмана (1854–1943).

Summary

This article is devoted to analyze international-legal thoughts of one of the most well-known domestic international lawyers, professor of St. Volodymyr University Oton Otonovich Eykhelman (1854–1943).

Отримано 1.09.2009

Г. Є. ВОРОБИЙОВА (ТИХОМИРОВА)

Галина Євгенівна Воробійова (Тихомирова), аспірантка Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВІ РЕСПУБЛІКИ ГРЕЦІЯ

Реалізація норм міжнародного права є втіленням норм міжнародного права у життя через дії або відмову від дій суб'єктів міжнародного права, їхню діяльність щодо практичного здійснення міжнародно-правових розпоряджень¹. Дослідження концептуальних та функціонально-процесуальних аспектів механізму реалізації норм міжнародного права у внутрішньому праві завжди було і залишається однією з актуальних проблем міжнародно-правової науки. Особливо багато досліджень присвячено співвідношенням та визначенням особливостей термінів «реалізація», «імплементация», «інкорпорація» міжнародно-правових норм. Про це, зокрема, свідчить велика кількість наукових публікацій з цієї проблематики, яка переконує не лише в актуальності цієї проблеми, а й у прагненні до її наукового висвітлення з боку багатьох юристів міжнародників та конституціоналістів. Не дивно, що як українські автори, серед яких слід відзначити В. Н. Денисова, М. О. Баймуратова, М. В. Буроменського, В. Г. Буткевича, А. С. Гавердовського, О. В. Задорожнього, В. І. Муравйова, Ю. С. Шемшученка та ін., так і автори

© Г. Є. Воробійова (Тихомирова), 2009

з іноземних країн, в тому числі і країн СНД (Г. В. Ігнатенко, І. І. Лукашук, Л. Х. Мінгазова, В. Я. Суворова, Е. Браун, Я. Броунлі, Г. Шварценбергер, М. Шоу та інші) звертаються до досвіду різних країн з цього питання. Серед грецьких дослідників міжнародного публічного права до цієї проблеми зверталися Н. Алівізатос, Й. Пападімітріу, Е. Рукнас, Е. Спилиотопулос, В. Скурис та ін. В Україні присутня дуже мала кількість перекладених грецьких джерел, тому при вивченні вищевказаного питання міжнародно-правового механізму реалізації норм міжнародного права у внутрішньонаціональному праві Республіки Греція переважно були використані грецькі першоджерела та проаналізовані найбільш актуальні дослідження провідних дослідників міжнародного права.

Слід зазначити, що реалізація норм міжнародного права є складовою системи міжнародно-правового регулювання, в якій держава розглядається як основний суб'єкт. Як справедливо відзначає В. Н. Денисов, «суттєвим моментом у такому процесі є ставлення держави до дії міжнародних норм права у своєму національному праві. Саме тут абстрактні норми міжнародного права набувають свого реального, життєвого значення як для даних держав, так і для міжнародної спільноти в цілому». Теорія і практика держав створили чимало способів застосування міжнародного права у внутрішньому праві. Однак єдиного підходу не існує і, як зауважує В. І. Євінтов, його не може бути поки що створено, оскільки кожна правова система несе в собі власні відмінні риси, які впливають на специфіку правозастосовчої діяльності даної держави»².

Це призводить до різноманітної правозастосовчої практики держав та відмінностей підходів у доктринальних дослідженнях. Звідси виникають конфлікти між міжнародним і внутрішнім правом держав, які пов'язані, з одного боку, з неоднаковим розумінням механізмів взаємодії міжнародного права з внутрішнім правом (дуалістичні, моністичні та інші підходи), а з іншого – з тим, що кожна держава дотримується власної практики реалізації норм міжнародного права у своєму внутрішньому праві. Все це красномовно демонструє рівень актуальності подальшого доктринального дослідження питання реалізації норм міжнародного права.

Метою даної наукової статті є аналіз актуальних проблем реалізації норм міжнародного права на прикладі конкретної правової системи Республіки Греція. Справа в тім, що правова система Республіки Греція є досить адаптованою до міжнародних стандартів. Вона має давню правову традицію та значний науковий потенціал у сфері вивчення актуальних проблем міжнародного публічного права. Слід підкреслити важливий факт, що нині чинна Конституція Греції 1975 року прямо встановлює примат міжнародного права над національним. Так, п. 1. ст. 28 Конституції Греції закріплює: «Загальноприйняті норми міжнародного права, а також міжнародні угоди з моменту їх ратифікації законом та вступу їх в силу згідно умов кожної з них, є невід'ємною частиною внутрішнього грецького права та мають пріоритет над будь-яким положенням закону, яке їм суперечить»³.

Конституція надає міжнародним нормам статус складової частини внутрішнього права, після відповідного санкціонування законом. Таким чином, загальновизнані норми і договірні норми розглядаються як складові національного права держави, що мають верховенство над іншими національними нормами. Це положення можна назвати важливим щодо встановлення пріоритету загальновизнаних норм міжнародного права. Наприклад, стосовно української доктрини, то й до цих пір не існує достатньої ясності щодо застосування звичаєвих міжнародно-правових норм у правовій системі України.

Згідно з Конституцією Греції Президент держави може вільно укладати міжнародні договори з багатьох питань без інформування парламенту. Співробітництво з парламентом для нього є необхідним для обмеженого кола договорів, які, однак, охоплюють питання виключного значення (питання війни, участь у союзах чи в міжнародних організаціях) або належать до економічних питань. У цьому випадку договір стає частиною внутрішнього права тільки тоді, коли він ратифікований спеціальним актом парламенту, який санкціонує його (ст. 28, 36).

Характер взаємовідносин міжнародного права з внутрішнім правом визначається в пункті 1 ст. 28 Конституції Греції шляхом нормативної конструкції, що має системні властивості. Кінцевою метою таких відносин (процесу) є те, що загальновизнані норми

міжнародного права (тобто звичаєве міжнародне право) утворюють складову частину грецького національного права⁴.

Професор А. Йокарі зазначає, що у практиці реалізації міжнародного права Республіки Греція постійно підтверджується той факт, що міжнародне право має потребу у *сприянні національних органів виконавчої, законодавчої та судової влади для його реалізації*. (курсив наш. –Авт.) Держава зобов'язана пристосовувати свій внутрішній правопорядок до міжнародних принципів врегулювання, з якими він пов'язаний. Проте, держава має свободу вибору методів та процесів, за допомогою яких буде здійснюватися цей обов'язок. В іншому разі, вірогідно, буде мати місце порушення міжнародного права, в якості санкцій може бути міжнародна відповідальність держави⁵.

За грецькою державною практикою, дії та засоби, які потрібні для здійснення договірних зобов'язань, що прийняті державою, знаходяться в компетенції виконавчої влади та її носіїв. Міжнародні договори, для виконання яких не треба ні звернення до законодавчої діяльності, ні втручання органів правосуддя, знаходиться у веденні адміністративних служб та органів⁶. До компетенції останніх належить здійснення врегулювання, яке передбачає міжнародний договір. Так, наприклад, Міністерство економіки Греції та його компетентні органи спостерігають за виконанням міжнародних договорів у податкових, митних сферах та інших. А компетентним адміністраціям Міністерства транспорту і зв'язку та Службі цивільної авіації Греції була доручена реалізація договорів, пов'язаних з перевезеннями, радіотелефонним зв'язком тощо.

Втручання адміністративних органів у реалізацію будь-якого міжнародного договору здійснюється у вигляді дії внутрішнього права. Часто застосовуються адміністративні циркуляри, за допомогою яких адміністративним органам даються вказівки про спосіб, за яким буде здійснюватися врегулювання міжнародного договору.

Наприклад, Міністерство національної економіки Греції, яке є компетентним у сфері нагляду за виконанням договорів, які відносяться до питань оподаткування та митного законодавства, видає циркуляри про реалізацію міжнародних договорів компетентними органами Греції. Крім того, Міністерство охорони здоров'я, соціальної допомоги та соціального страхування та Організація соціального страхування, також мають право видавати циркуляри відносно реалізації, наприклад, двосторонніх договорів, підписаних державою, з питань соціального страхування.

Практична проблема, яка з'являється на адміністративному шляху у зв'язку з циркулярами, що надають вказівки з реалізації міжнародних договорів, полягає у тому, що такі вказівки достатньо часто суперечать міжнародним договорам, незважаючи на дію згідно положень ст. 28 Конституції Греції 1975 р., в якій стверджується примат міжнародного договірної права над внутрішнім правом. Це положення адресовано й адміністративним органам, але практика інколи йде іншим шляхом.

Зустрічаються ситуації, коли адміністративні заходи виконання міжнародних договорів передбачаються загальним положенням Закону, що ратифікує цей міжнародний договір. Наприклад, ст. 2 Закону 1511/11.01.1985 р. «Про ратифікацію Договору між Грецією та ООН про місце Координаційних груп в реалізації Середземноморської програми», що був підписаний 11.02.1982 р. містить положення про те, що «процедура реалізації положень даного Договору буде врегульовуватися рішеннями Міністерства закордонних справ та компетентного міністра...»⁷.

Реалізація міжнародних договорів може мати і так звану «законодавчу природу». Це зумовлено тим, що міжнародний договір включає чітке визначення зобов'язань країни, виконання яких необхідне для створення законодавчого регулювання або зміни внутрішнього законодавства. Законодавча природа також може бути конституційована тим, що реалізація договору припускає та зобов'язує прийняття додаткових законодавчих заходів.

У будь-якому випадку, певні дії національного законодавчого органу або інших компетентних органів не є необхідним, крім випадків, коли національне законодавство не регулює предмет договору або регулює його будь-яким іншим засобом.

Також необхідно визначити, що у випадках, коли міжнародним договором накладаються зобов'язання «законодавчої» реалізації, таке зобов'язання може створити

обов'язок схвалення так званої «певної поведінки» або обов'язок «внаслідок результату». Перше – це чітко визначене зобов'язання, яке може бути виконано тільки так, як це передбачено в міжнародному договорі. У випадку з зобов'язанням «внаслідок результату», держави можуть вільно вибирати тип акта, яким будуть закріплені додаткові виконавчі заходи за текстом міжнародного договору.

Реалізація міжнародних договорів може мати й *судову природу* по характеру засобів, адресованих громадянам, процесами врегулювання. Ця компетенція може поширюватися чи на тип санкцій за порушення договорів, чи на спосіб визначення масштабів зобов'язань.

В питаннях судової реалізації міжнародного договірного права, перша проблема – це компетенція судів, які займаються реалізацією міжнародного договору. Судова компетенція міжнародних судів з питань міжнародного договірного права, визначається внутрішнім правопорядком. Міжнародні зобов'язання держави не можуть прийматися національною судовою владою, за винятком випадків, коли це дозволяється процесом врегулювання на конституційному рівні. Другий аспект у судовій реалізації міжнародного договірного права – це ієрархічне положення законів у міжнародному договірному праві при застосуванні в національних судах, та коли ці закони не відповідають внутрішнім законодавчим положенням. У цьому випадку, внутрішнє право повинно, як визначено джерелами внутрішніх органів правосуддя, одразу визначити ієрархію таких джерел⁸.

Отже, резюмуючи, можна дійти висновків, що основними доктринальними висновками та напрацюваннями грецьких науковців-міжнародників щодо реалізації норм міжнародного права є наступні:

По-перше, згідно сталої державної практики Республіки Греція, реалізація норм міжнародного права у внутрішнє законодавство держави здійснюється за допомогою національних органів виконавчої, законодавчої та судової влади. Республіка Греція, ґрунтуючись на затвердженій владі більшої частини міжнародних правил, зобов'язана пристосовувати свій внутрішній правопорядок до міжнародних принципів врегулювання, з якими він пов'язаний. Проте держава має свободу вибору методів та процесів, за допомогою яких буде здійснюватися цей обов'язок.

По-друге, відмічається, що процес реалізації міжнародних договорів державними органами Греції здійснюється за допомогою дій внутрішнього права. Щодо прийняття адміністративних заходів виконавчою владою і, в цілому, адміністративними органами, то реалізація може мати і законодавчу природу і природу, яка має відношення до здійснення правосуддя. Важливим при цьому, за думкою грецьких дослідників, є те, щоб дії та засоби, які потрібні для здійснення договірних зобов'язань, прийняті Республікою Греція, знаходились в компетенції виконавчої влади та її носіїв.

По-третє, важливим є досвід Конституції Греції щодо встановлення пріоритету загальновизнаних норм міжнародного права. Стосовно вітчизняної доктрини, то й до цих пір не існує достатньої ясності щодо застосування звичаєвих міжнародно-правових норм у правовій системі України.

По-четверте, за думкою грецьких вчених-юристів, заходи з адаптації національного законодавства у процесі врегулювання міжнародного договору необхідні й у випадках договорів самостійної реалізації, якщо відношення міжнародного та внутрішнього права не регулюються певним чином конституційним положенням, яке визнає перевагу міжнародного права.

По-п'яте, реалізація міжнародних договорів може мати й судову природу по характеру засобів, адресованих громадянам, процесами врегулювання і які містяться в положеннях, реалізація яких відноситься до компетенції органів правосуддя. Ця компетенція може поширюватися чи на тип санкцій за порушення договорів, чи на спосіб визначення масштабів зобов'язань.

¹ Баймуратов М. О., Максименко С. В. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу: політико-правовий аналіз // Право України. – 2001. – № 10. – С. 101.

² Реализация международно-правовых норм во внутреннем праве / За ред. В. Н. Денисова, В. И. Евинтова. – К., 1992. – С. 7.

³ Конституция Республики Греция // Конституции государств Европы: В 3 т. – М., 2000. – Т. 1. – С. 657.

⁴ *Άγγελος Σ. Γιοκαροης. Η. Πρακτική των δικαιοδοτιών οργάνων στην εφαρμογή του διεθνούς δικαίου (Ελληνική πρακτική και δυγριτικό πλαίσιο).* – Εκδόσεις Αντ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθηνά–Κομοτηνή, 1986. – Σ. 19.

⁵ Там само. – С. 54.

⁶ *Επ. Σπηλιωτοπουλος. Εγχειρίδιον Διοικητικου Δικαιου, τ. Ι–ΙΙ.* Αθηνά, 1986, 3^η εκδ. – Σ. 65.

⁷ *В. Σκουρης. Το κοινοτικό δικαίο στην ελληνική νομοθεσία και νομολογιαβασικοί προβληματισμοί, εις ΕΕΕυρΔ., 1985, σελ. 3 και επ. – Σ. 34–35.*

⁸ *Κ. Γεωργοπουλος. Η επικυρωσις των διεθνών συνθηκών και η νομοθετική εξουσία, Αθηνά, 1932. – Σ. 16.*

Резюме

Статья посвящена актуальным проблемам современной доктрины международного права в сфере изучения проблем реализации норм международного права на примере конкретной правовой системы Республики Греции.

Summary

The article is devoted to the topical problems of international law regarding to realisation of rules of the international law by example of Republic of Greece.

Отримано 24.06.2009

Ю. М. ПРОКОПЧУК

*Юлія Миколаївна Прокопчук, асистент
кафедри Київського університету права
НАН України*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ ПРАЦІ ІНВАЛІДІВ

Розвиток світу передбачає становлення людини як істоти, яка в більшості асоціюється з еталоном повноцінності без усіляких вад. Усі свої потреби вона може реалізовувати за умови власного бажання. В той же час серед більшості повноцінних людей є і така категорія, що має певні фізичні та психічні вади. Таких людей ще зі стародавніх часів виділено в окрему групу, яка має назву – інваліди (від лат. *invalidus* – безсилий, слабкий, хворий)¹. Саме вони є тією незахищеною категорією, до якої у більшості країн світу ставляться як до такої, що потребує підвищеної уваги суспільства. У визначенні ступеню розвитку держави, її рівня, можна стверджувати, що оцінюванню такого розвитку слугують критерії відношення до жінок, дітей, осіб похилого віку та інвалідів, тобто тих, що є нездатними в силу власного стану реалізувати власні права та свободи. Розгляд питання міжнародно-правового захисту прав інвалідів буде актуальним завжди, бо сам генезис суспільних відносин дає можливість аналізу стану інвалідів. Однак інваліди не є такими індивідами, що не відповідають суспільству, це такі ж самі люди, лише з певними відхиленнями і вони мають право на реалізацію власних свобод, у тому числі й використання права на працю.

Аналіз матеріалів свідчить, що понад 500 мільйонів людей в усьому світі є інвалідами в результаті різного роду фізичних розладів. Вони мають право користуватися тими ж правами й можливостями, що й усі інші люди. Найчастіше вони не можуть вести по-

© Ю. М. Прокопчук, 2009